

Edyta Maria Pytel¹

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej, Kraków, Polska

BEZPIECZEŃSTWO SOCJALNE OBYWATELI UNII EUROPEJSKIEJ W ASPEKCIE EUROPEJSKIEGO FILARU PRAW SOCJALNYCH

SOCIAL SECURITY OF EUROPEAN UNION CITIZENS IN THE CONTEXT OF THE EUROPEAN PILLAR OF SOCIAL RIGHTS

Abstrakt: Przyjęcie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych stanowi wyraz dbałości Unii Europejskiej o bezpieczeństwo socjalne, a więc podstawowe aspekty życia obywateli. Niniejszy artykuł ma na celu analizę i deskrypcję kwestii ochrony bezpieczeństwa socjalnego obywateli UE w kontekście Europejskiego Filaru Praw Socjalnych. Tekst ukazuje postawę UE wobec bezpieczeństwa socjalnego, zawiera opis zasad i założeń wynikających z Europejskiego Filaru Praw Socjalnych oraz ich implikacje dla bezpieczeństwa socjalnego obywateli krajów członkowskich UE, ze szczególnym uwzględnieniem Polski. W artykule wyeksplikowany został również wpływ pozytywów Europejskiego Filaru Praw Socjalnych na bezpieczeństwo narodowe.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo socjalne, prawa socjalne, ochrona socjalna, UE

Abstract: The establishment of the European Pillar of Social Rights is an expression of the European Union's (EU) concern for social security, which is a fundamental aspect of citizens' lives. This article aims to analyse and describe the issue of social security protection of EU citizens in the

¹ <https://orcid.org/0009-0001-3709-3082>, pytel.edyta@doktorant.uken.krakow.pl

context of the European Pillar of Social Rights. The article shows the EU's attitude towards social security, describes the principles and assumptions resulting from the European Pillar of Social Rights, and their implications for the social security of citizens of EU member states, with particular emphasis on Poland. The article also explains the impact of the positive aspects of the European Pillar of Social Rights on national security.

Keywords: social security, social rights, social protection, EU

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo człowieka ma wymiar wieloaspektowy, gdyż jego przejawy są dostrzegane w każdej płaszczyźnie życia. Wskazana wieloaspektowość tego pojęcia związana jest z licznymi potrzebami w zakresie bezpieczeństwa. W obszernym katalogu wskazanych potrzeb uwypuklenia wymagają te o charakterze fundamentalnym, dotyczące podstaw funkcjonowania człowieka. Zapewnienie godnych warunków bytu i niezbędnego minimum egzystencji, a zatem ochrona bezpieczeństwa socjalnego obywateli, winny stanowić priorytet dla państwa jako podmiotu zobligowanego do zaspokojenia potrzeb narodu. Bezpieczeństwo socjalne jest bowiem ważnym elementem w procesie budowania i utrzymywania bezpieczeństwa narodowego. Nie ulega wątpliwości, iż stan rzeczywistości społecznej, w którym to obywatele mają dostęp do elementarnych dóbr m.in. w postaci wyżywienia, mieszkania, opieki zdrowotnej i edukacji w zakresie co najmniej podstawowym, wiąże się z pozytywami dla narodu, co przejawia się większą stabilnością i spójnością społeczną. Łączy się to z truizmem, iż zapewnianie bezpieczeństwa socjalnego łagodzi nierówności społeczne, podnosi jakość życia obywateli, wpływa na ich zadowolenie i powoduje aprobatywną postawę wobec działalności państwa, co z kolei przyczynia się do wspierania i rozwoju państwa przez obywateli oraz do przeciwdziałania potencjalnym konfliktom wewnętrznym.

Bezpieczeństwo *sensu largo* – jak również bezpieczeństwo dotyczące konkretnego aspektu życia jednostkowego czy zbiorowego – w tym

bezpieczeństwo socjalne, jest doniosłą wartością, która winna podlegać ochronie zarówno ze strony państwa, jak i zrzeszeń międzynarodowych. Stanowi ono bowiem swoisty klucz do harmonii, otwiera perspektywy do rozwoju i satysfakcjonującego życia. Prymat bezpieczeństwa socjalnego jest akcentowany przez Unię Europejską (UE), a zatem wspólnotę, której rola polega na dbaniu o wspólne interesy jej państw członkowskich. Promowanie i ochrona bezpieczeństwa socjalnego z ramienia UE zostały uzewnętrznione m. in. poprzez ustanowienie w 2017 r. instrumentu zwanego Europejskim Filarem Praw Socjalnych.

Celem niniejszego artykułu jest analiza i deskrypcja kwestii ochrony bezpieczeństwa socjalnego obywateli krajów członkowskich UE zmanifestowana w postaci Europejskiego Filaru Praw Socjalnych. Poruszony zostanie zatem problem postawy UE wobec praw socjalnych, których przestrzeganie gwarantuje zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego. Wyartykułowane zostaną podstawowe założenia i zasady wyznaczające kierunki działań państw członkowskich UE w kontekście ochrony bezpieczeństwa socjalnego obywateli, a także kwestia implikacji Europejskiego Filaru Praw Socjalnych dla Polski.

Odnosząc się do metodologii badań, należy wskazać, iż w niniejszym artykule bazowano na strategii jakościowo-teoretycznej i zastosowano metody badania dokumentów oraz ogólnologiczne². Interpretacji poddano treść dokumentów związanych z przyjęciem Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, przy użyciu stosownych publikacji naukowych jako kontekstu i punktu odniesienia. Zastosowana metoda pozwoliła na lepsze zrozumienie zawartości badanych dokumentów, spojrzenie na problem z różnych perspektyw, identyfikację ukrytych znaczeń i wysnucie głębszych konkluzji. Literatura stanowiła narzędzie wspomagające w analizie treści stosownych dokumentów, służyła kontekstualizacji, ocenie i interpretacji badanych źródeł. W toku badań wykorzystano również analizę tematyczną, która polegała na identyfikowaniu i wyodrębnieniu kluczowych tematów i motywów treści oraz określeniu ich znaczenia i związku ze zgłębianym zagadnieniem.

² J. Gierszewski, A. Pieczywok, *Metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020, s. 153-154.

Unia Europejska jako gwarant bezpieczeństwa socjalnego

Unia Europejska stanowi ponadnarodowy twór instytucjonalno-prawny, jednoczący państwa członkowskie, które wspólnie dążą do osiągnięcia pożądanego stanu gospodarczego, społecznego i politycznego w świetle wizji „nowej Europy”³. Funkcjonuje ona od 1 listopada 1993 r. wskutek wejścia w życie Traktatu o Unii Europejskiej⁴, podpisanego w Maastricht 7 lutego 1992 r.⁵ Misję tego związku poszczególnych narodów Europy można wywieść już z preambuły wymienionego wyżej aktu. Introdukcja Traktatu o Unii Europejskiej określa kierunki rozwoju UE obejmujące m.in. postęp gospodarczy i społeczny swych narodów, umocnienie demokratycznego charakteru i skuteczności działalności instytucji, a także – istotne dla kwestii szeroko pojmowanego bezpieczeństwa – ustanowienie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, jak również zdecydowane wspieranie pokoju, bezpieczeństwa oraz postępu w Europie i na świecie⁶.

W kompetencji UE leży realizacja wspólnych celów państw ją tworzących. Trzon dla bytu i działalności wskazanej wspólnoty stanowi

³ J. Kowalczyk, Z. Ślusarczyk, *Unia Europejska: Proces integracji europejskiej i zarys problematyki instytucjonalno-prawnej*, Polskie Wydawnictwo Prawnicze Iuris, Poznań 2006, s. 11.

⁴ *Traktat o Unii Europejskiej* (Dz. Urz. UE C 191 z 29 lipca 1992 r.).

⁵ Powstanie UE było wynikiem wieloletnich wysiłków, ukierunkowanych na wzmocnienie jedności między państwami europejskimi, obejmujących różnorodne formy i mechanizmy współdziałania. Korzenie UE sięgają okresu powojennego, kiedy to wykonano ważny krok w kierunku integracji europejskiej tj. utworzono w 1952 roku Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (EWWiS). Kolejnym etapem w procesie jednoczenia poszczególnych państw europejskich było powstanie w 1958 roku Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (zwanej później Wspólnotą Europejską) oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (EURATOM). Wraz z powstaniem UE wymienione trzy wspólnoty stały się jednym z trzech jej filarów. Kolejno w 2002 r. przestała istnieć EWWiS, z uwagi na wygaśnięcie Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, a kompetencje tej formacji przejęła Wspólnota Europejska. Wraz z wejściem w życie w 2009 r. Traktatu z Lizbony zmieniającego Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, zniesiony został system filarowy UE oraz zlikwidowano Wspólnotę Europejską, której następcą stała się obecna UE. EURATOM funkcjonuje nadal jako wydzielony od UE byt, zachowujący odrębną osobowość prawną. K. Woch, *Historia integracji europejskiej*, w: E. Krzysztofik (red.), *Wstęp do źródeł prawa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2023, s. 12–21.

⁶ *Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana)* (Dz. Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r.), preambuła.

zbiór takich wartości, jak godność ludzka, wolność, demokracja, równość oraz poszanowanie praw człowieka⁷. Bazując na wymienionych zasadach, w szczególności przyrodzonej i niezbywalnej godności ludzkiej oraz respektowaniu praw człowieka, UE stoi na straży bezpieczeństwa socjalnego obywateli państw członkowskich. Termin „bezpieczeństwo socjalne” jest bowiem nieodłącznie związany z pojęciem godności ludzkiej. Rzeczoną wartość można określić mianem źródła gwarancji bezpieczeństwa socjalnego. Łączy się to z prawdą, iż w godności istoty ludzkiej zakotwiczone są prawa człowieka, a poszanowanie wskazanych praw umożliwia prawidłowy rozwój jednostkowy, społeczny i gospodarczy, zapewniając tym samym pokój i ład wewnątrzpaństwowy, a także międzynarodowy⁸. Bezpieczeństwem socjalnym z kolei można określić stan, w którym chronione są prawa socjalne, jako że nie sposób utożsamiać stabilności, spokoju i porządku – a zatem odczuć właściwych dla stanu bezpieczeństwa – z brakiem honorowania praw człowieka.

Bezpieczeństwo socjalne stanowi kategorię bezpieczeństwa wyróżnioną ze względu na przedmiot, którym to jest sfera socjalna, dotycząca zaspokojenia podstawowych potrzeb bytowych człowieka. Jest komponentem bezpieczeństwa społecznego i obejmuje ochronę minimalnych standardów socjalnych⁹. Rieczony rodzaj bezpieczeństwa dotyczy stwarzania i podtrzymywania warunków życia, które powinny odpowiadać godności człowieka. Bezpieczeństwo socjalne wiąże się ściśle z prawami socjalnymi. Ich poszanowanie stanowi niezbędny czynnik ochronny dla bytu jednostki. Wskazana grupa praw przynależy do drugiej generacji praw człowieka, do których urzeczywistnienia zobligowane jest państwo¹⁰. UE podkreśla istotę praw socjalnych i poświadcza poszanowanie kardynalnych praw socjalnych określonych w Europejskiej Karcie Społecznej, podpisanej

⁷ *ibidem*, art. 2.

⁸ F.J. Mazurek, *Godność człowieka a prawa człowieka*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1980, nr 8, s. 24-25.

⁹ M. Leszczyński, A. Szydlik-Leszczczyńska, *Bezpieczeństwo społeczne w wymiarze lokalnym*, „Res Polticae” 2022, nr 14, s. 102.

¹⁰ P. Kowalski, „Nowe prawa człowieka”. *Perspektywy i zagrożenia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1988, nr 2, s. 59.

w Turynie 18 października 1961 r., oraz we Wspólnotowej Karcie Socjalnych Praw Podstawowych Pracowników z 1989 r.¹¹. Podejmuje też na różnych poziomach działania zmierzające do wzrostu jakości życia i poprawy dobrobytu w wymiarze jednostkowym i społeczeństwa jako całości, co uzewnętrznia się w postaci stosownych dyrektyw, zaleceń czy programów. Jako realizator kolektywnych zamierzeń państw członkowskich, w imię wspólnego dobra, podejmuje kwestię bezpieczeństwa socjalnego, ustanawia ramy odniesienia dla polityk społecznych państw członkowskich w zakresie standardów socjalnych, lepszych warunków życia i pracy. Zostało to odzwierciedlone poprzez ustanowienie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych.

Europejski Filar Praw Socjalnych jako instrument ochronny bezpieczeństwa socjalnego

Europejski Filar Praw Socjalnych stanowi zbiór zasad i założeń odnoszących się do płaszczyzny socjalnej. Ten szczególny instrument został proklamowany wspólnie przez Parlament Europejski, Radę Unii Europejskiej i Komisję Europejską 17 listopada 2017 r. w Göteborgu¹². Motywem ustanowienia Europejskiego Filaru Praw Socjalnych była wola skutecznego działania zorientowanych na kreowanie atrakcyjnej, wysoko konkurencyjnej społecznej gospodarki rynkowej, gwarantującej postęp społeczny¹³. Potrzeba optymalizacji warunków gospodarczych i społecznych w UE wynika z wciąż aktualnych, negatywnych implikacji kryzysu finansowego i gospodarczego pierwszej dekady XXI w., jak również z ciągłych, dynamicznych zmian zachodzących w rzeczywistości społecznej¹⁴. Przywołany kryzys finansowo-gospodarczy doprowadził do konsekwencji: zahamował pozytywne

¹¹ *Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana), op. cit.*

¹² *Europejski filar praw socjalnych*, <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/european-pillar-of-social-rights.html> (dostęp: 7 listopada 2023 r.).

¹³ *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Ustanowienie Europejskiego filaru praw socjalnych (COM [2017] 250 final)*, s. 4.

¹⁴ *ibidem*, s. 4.

rezultaty Strategii lizbońskiej na terytorium UE i znacznie pogłębił problemy bezrobocia, ubóstwa i zagrożenia wykluczeniem społecznym¹⁵. Zachwiane zostało wówczas bezpieczeństwo socjalne obywateli państw członkowskich UE. Również bezustanne przeobrażenia, które następują w przestrzeni społecznej, oprócz szans niosą za sobą wiele nowych zagrożeń dla bezpieczeństwa socjalnego jednostek. Toteż konieczne jest zarówno przyjmowanie i wdrażanie rozwiązań pozwalających na skuteczną walkę z istniejącymi już problemami, destabilizującymi poczucie bezpieczeństwa socjalnego, jak i wypracowanie zdolności adaptacji do zmiennych warunków społecznych i gospodarczych, co umożliwi skuteczne reagowanie na nieznane dotąd zagrożenia dla bezpieczeństwa socjalnego. W kręgu rozwiązań figuruje Europejski Filar Praw Socjalnych, obejmujący szereg istotnych założeń optymalizujących kwestię bezpieczeństwa socjalnego.

Przyjęcie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych należy uznać za świadectwo dbałości o potrzeby socjalne obywateli państw członkowskich UE oraz wyraz wsparcia obywateli w egzekwowaniu elementarnych praw o charakterze socjalnym. Akcentacja rangi praw socjalnych i bezwzględnej potrzeby ich protekcji sprzyja kreowaniu i utrzymywaniu bezpiecznych warunków socjalnych na terytorium UE. Europejski Filar Praw Socjalnych w istotny sposób wpływa na bezpieczeństwo socjalne obywateli państw członkowskich UE – stanowi ich tarczę ochronną. Splot konstytutywnych zasad, zawartych w wymienionym instrumencie, ukierunkowany jest na poprawę jakości życia i pracy oraz zapewnienie poczucia stabilności i bezpieczeństwa w podstawowych aspektach bytowania.

W Europejskim Filarze Praw Socjalnych zostały wyartykułowane podstawowe prawa socjalne, usystematyzowane według trzech kategorii: równe szanse i dostęp do zatrudnienia, uczciwe warunki pracy oraz ochrona socjalna i integracja społeczna. Zestawienie i deskrypcję praw socjalnych zawiera tabela nr 1.

¹⁵ M. Sulmicka, *Strategia „Europa 2020” – postlizbońska polityka rozwoju Unii Europejskiej*, „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2011, nr 85, s. 172.

Tab. 1. Prawa socjalne ustanowione Europejskim Filarem Praw Socjalnych.

Kategoria	Podkategoria	Deskrypcja
Równe szanse i dostęp do zatrudnienia	Kształcenie, szkolenie i uczenie się przez całe życie	<ul style="list-style-type: none"> • Uprawienie do edukacji włączającej, szkoleń i uczenia się przez całe życie. Kształtuje to zdolność adaptacji do zmiennych warunków panujących na rynku pracy i otwiera perspektywy do aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym • Obowiązek równego traktowania i stwarzania jednakowych szans dla kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach życia • Prawo kobiet i mężczyzn do równego wynagradzania za pracę o równoważnej wartości
	Równouprawienie płci	<ul style="list-style-type: none"> • Prawo każdego człowieka do równego traktowania i równych szans w kwestiach zatrudnienia, ochrony socjalnej, edukacji i dostępu do dóbr i usług oferowanych dla społeczeństwa • Niedopuszczalność różnicowania szans osób ze względu na ich płeć, rasę, pochodzenie etniczne, religię, światopogląd, niepełnosprawność, wiek czy orientację seksualną
	Równość szans	<ul style="list-style-type: none"> • Uprawienie każdej osoby do wszechstronnego, terminowego, zindywidualizowanego wsparcia mającego na celu poprawę perspektyw zawodowych, w szczególności prawo młodych ludzi do kontynuowania nauki, przyuczania do zawodu, stażu lub dobrej oferty zatrudnienia w ciągu 4 miesięcy od uzyskania statusu bezrobotnego lub ukończenia edukacji
Uczciwe warunki pracy	Bezpieczne i elastyczne zatrudnienie	<ul style="list-style-type: none"> • Sprawiedliwość i równe traktowanie w odniesieniu do warunków pracy bez względu na rodzaj i czas trwania stosunku pracy • Postulowanie wdrażania otwartych form zatrudnienia • Zapewnienie pracodawcom elastyczności ułatwiającej adaptację do zmiennych warunków w sferze gospodarczej • Ukierunkowanie na innowacyjne formy zatrudnienia zwiększające jakość warunków pracy • Szerzenie idei przedsiębiorczości i samozatrudnienia • Ułatwianie mobilności zawodowej • Przeciwdziałanie powstawaniu niepełnych warunków pracy

Kategoria	Podkategoria	Deskrypcja
<p>Uczciwe warunki pracy – cd.</p>	<p>Wynagrodzenia</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sprawiedliwe wynagrodzenie pozwalające na funkcjonowanie na przyzwoitym poziomie • Adekwatne w stosunku do krajowych uwarunkowań społeczno-gospodarczych płace minimalne i przeciwdziałanie ubóstwu pracowników • Transparentny, odpowiadający praktyce krajowej sposób ustalania wynagrodzeń i respektowanie autonomii partnerów społecznych
	<p>Informacje o warunkach zatrudnienia i ochrona w przypadku zwolnień</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prawo pracownika do otrzymania pisemnej informacji o prawach i obowiązkach wynikających ze stosunku pracy, w tym w trakcie okresu próbnego • Uprawnienie pracownika do uzyskania z odpowiednim wyprzedzeniem informacji o przyczynach zwolnienia z pracy, do rozsądnego okresu wypowiedzenia oraz do dochodzenia roszczeń w razie nieuzasadnionego zwolnienia z pracy • Prawo pracownika do skutecznego i bezstronnego rozstrzygnięcia sporów związanych z kwestią zatrudnienia
	<p>Dialog społeczny i zaangażowanie pracowników</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie zgodnych z krajowymi praktykami konsultacji z partnerami społecznymi przy projektowaniu i realizacji polityk gospodarczych, społecznych oraz polityk zatrudnienia • Motywowanie partnerów społecznych do negocjowania i zawierania układów zbiorowych w sprawach, które ich dotyczą, uwzględniając ich autonomię i prawa do podejmowania działań zbiorowych • Prawo pracowników lub ich przedstawicieli do otrzymywania informacji i wyrażania swojej opinii w odpowiednim czasie w sprawach ich dotyczących (m.in. w sprawach transferów, restrukturyzacji oraz łączenia przedsiębiorstw, a także zwolnień grupowych) • Motywowanie do wspierania zwiększonej zdolności partnerów społecznych do propagowania dialogu społecznego
	<p>Równowaga między życiem zawodowym a prywatnym</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Szerzenie idei <i>work-life balance</i>, prawo rodziców i opiekunów do stosownych urlopów, elastycznej organizacji pracy i dostępu do usług w zakresie opieki • Równość kobiet i mężczyzn w dostępie do specjalnych urlopów związanych z opieką i racjonalne zachęcanie do korzystania z nich

Kategoria	Podkategoria	Deskrypcja
Uczciwe warunki pracy – cd.	Zdrowe, bezpieczne i dobrze dostosowane środowisko pracy oraz ochrona danych	<ul style="list-style-type: none"> • Prawo pracowników do wysokiego poziomu ochrony zdrowia, bezpieczeństwa w miejscu pracy, warunków pracy dostosowanych do potrzeb zawodowych, pozwalających na przedłużenie okresu uczestnictwa w rynku pracy • Uprawnienie pracownika do ochrony jego danych osobowych w aspekcie zatrudnienia
	Opieka nad dziećmi i wsparcie dla dzieci	<ul style="list-style-type: none"> • Prawo dzieci do dobrej jakości wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem w przystępnej cenie • Ochrona dzieci przed ubóstwem i prawo dzieci ze środowisk będących w trudnej sytuacji do stosowania środków zwiększających równość ich szans
Ochrona socjalna i integracja społeczna	Opieka socjalna	<ul style="list-style-type: none"> • Prawo do odpowiedniej ochrony socjalnej pracowników niezależnie od rodzaju i czasu trwania ich stosunku pracy
	Zasiłki dla bezrobotnych	<ul style="list-style-type: none"> • Uprawnienie bezrobotnych do stosownego wsparcia w procesie aktywizacji, który ukierunkowany jest na (re)integrację na rynku pracy przez publiczne służby zatrudnienia • Prawo bezrobotnych do świadczeń z tytułu bezrobocia – • adekwatnych do opłacanych przez nich składek i krajowych zasad kwalifikowalności, wypłacanych przez rozsądny okres, z zastrzeżeniem, iż wskazane świadczenia nie powinny stanowić czynnika zniechęcającego do szybkiego powrotu do zatrudnienia
	Dochód minimalny	<ul style="list-style-type: none"> • Prawo każdej osoby o niewystarczających zasobach do odpowiedniego dochodu minimalnego pozwalającego na życie w godnych warunkach oraz skuteczny dostęp do towarów i usług wspierających • Świadczenia związane z dochodem minimalnym powinny zachęcać osoby zdolne do pracy do włączenia się do rynku pracy

Kategoria	Podkategoria	Deskrypcja
Ochrona społeczna i integracja społeczna – cd.	Świadczenia emerytalne i renty	<ul style="list-style-type: none"> • Uprawienie do emerytury proporcjonalnej do opłacanych składek, gwarantującej odpowiedni dochód • Równość szans kobiet i mężczyzn w nabywaniu praw emerytalnych • Prawo każdej osoby w podeszłym wieku do dysponowania środkami pozwalającymi na godne życie
	Ochrona zdrowia	<ul style="list-style-type: none"> • Otwarty, uniwersalny, szybki i przystępny cenowo dostęp do prewencyjnej i objawowej opieki zdrowotnej dobrej jakości
	Integracja osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • Prawo osób niepełnosprawnych do dochodu zapewniającego godne życie, usług włączających w rynek pracy i życie społeczne oraz odpowiednio dostosowanego do ich potrzeb środowiska pracy
	Opieka długoterminowa	<ul style="list-style-type: none"> • Otwarty, uniwersalny dostęp do przystępnych cenowo i dobrej jakości usług opieki długoterminowej (w szczególności w naturalnym środowisku)
	Mieszkalnictwo i pomoc dla bezdomnych	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie potrzebującym dostępu do mieszkań społecznych lub pomocy mieszkaniowej dobrej jakości • Prawo osób w trudnej sytuacji do stosownej pomocy i ochrony przed przymusową eksmisją • Prawo osób bezdomnych do schronienia i usług ukierunkowanych na integrację społeczną
	Dostęp do podstawowych usług	<ul style="list-style-type: none"> • Otwarty, uniwersalny dostęp do elementarnych usług o dobrej jakości i pokierowanie osób potrzebujących w zakresie dostępu do tych usług

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Europejskiego Filaru Praw Socjalnych*, Urząd Publikacji UE, b.d., s. 10-22, https://commission.europa.eu/system/files/2017-12/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_pl.pdf (dostęp: 1 grudnia 2023 r.).

Pierwsze dwa priorytetowe obszary wyodrębnione w Europejskim Filarze Praw Socjalnych, tj. zapewnienie równych szans i dostępu do zatrudnienia oraz uczciwe warunki pracy, są wzajemnie powiązane. Obie kategorie dotyczą bowiem aspektu pracy. Praca zaś stanowi podstawowe źródło dochodu pozwalającego na zaspokajanie konkretnych potrzeb bytowych, życie w godnych warunkach i przetrwanie. Ponadto poprzez wykonywanie pracy pokrywane jest zapotrzebowanie na usługi i dobra, generowane przez potrzeby społeczeństwa. Oprócz materialnych aspektów pracy, mających zasadnicze znaczenie dla kwestii bezpieczeństwa socjalnego, należy również wskazać na jej niematerialną wartość w postaci rozwoju umysłowego i samorealizacji. Pobudzanie gospodarki, zwiększanie liczby miejsc pracy i dbałość o równowagę w dziedzinie zatrudnienia i samozatrudnienia, m.in. poprzez przyjmowanie i wdrażanie stosownych uregulowań prawnych oraz poszanowanie i podkreślanie rangi konstytutywnych praw, najskuteczniej obniżają poziom bezrobocia i zwiększają poziom bezpieczeństwa socjalnego¹⁶. Zapewnienie równych szans i dostępu do zatrudnienia oraz uczciwych warunków pracy stanowi niezbędny komponent zespołu czynności zmierzających do ochrony bezpieczeństwa socjalnego. Pozwala bowiem na stabilizację w sferze zatrudnienia i samozatrudnienia, niweluje niepokoje i lęk w obszarze dostępu do pracy i utrzymania zatrudnienia czy tworzenia, kontynuowania i rozwijania własnej działalności gospodarczej. W obszarze pracy występują liczne zagrożenia i deficyty, wśród których można wymienić niezdolność do pracy na skutek niepełnosprawności, choroby czy wieku, uchylanie się od pracy osób do niej zdolnych, nierówności i dyskryminacja w dostępie do pracy i jej warunkach, nieadekwatne wynagrodzenia, nieuzasadnione zwolnienia z pracy, stosowanie nietypowych umów, brak balansu między życiem prywatnym a zawodowym. Konieczne jest odpowiednie reagowanie na te zjawiska, aby zapewnić odpowiedni poziom bezpieczeństwa socjalnego. Według H. F. Zachera bezpieczeństwo socjalne oznacza bowiem „niezawodną ochronę przed pewnymi rodzajami

¹⁶ S. Zakrzewski, *Bezpieczeństwo socjalne a wykluczenie społeczne*, „Przegląd Strategiczny” 2013, nr 1, s. 167.

ryzyka występującymi w życiu”¹⁷. We wskazanym rozumieniu termin „bezpieczeństwo socjalne” nie odnosi się do percepcji bezpieczeństwa jako danego stanu rzeczywistości, lecz do zespołu działań zaradczych asekurowujących ten stan. Efektywne eliminowanie zagrożeń, którego punktem wyjścia są właściwe uregulowania prawne, standardy i wytyczne, skutkuje prawidłowym funkcjonowaniem rynku pracy, co z kolei wpływa na poprawę sytuacji materialnej i bytowej osób zarobkujących i ich poczucie bezpieczeństwa socjalnego.

W ramach analizy dwóch pierwszych kategorii Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, poruszających wieloaspektową problematykę pracy, należy wskazać na ich ważny cel, którym jest promowanie polityki *flexicurity* w UE jako sposobu na zwiększenie elastyczności rynku pracy przy jednoczesnym zapewnieniu bezpieczeństwa socjalnego osób zarobkujących. Termin *flexicurity* powstał z połączenia dwóch angielskich słów: *flexibility* (elastyczność) oraz *security* (bezpieczeństwo)¹⁸. *Flexicurity* bazuje na odpowiedniej koordynacji kwestii zatrudnienia i polityki socjalnej oraz starannie wyważonym połączeniu elastyczności warunków pracy z odpowiednią ochroną zapewniającą właściwy poziom bezpieczeństwa socjalnego¹⁹. W świetle idei *flexicurity* polityka zatrudnienia powinna kreować warunki możliwie najbardziej sprzyjające wzrostowi aktywności na rynku pracy, a polityka społeczna musi gwarantować każdej jednostce włączonej w rynek pracy akceptowalny poziom zabezpieczenia społecznego i gospodarczego²⁰. Podejście *flexicurity* uzewnętrzniane jest poprzez wykorzystywanie stosownych narzędzi, charakterystycznych dla danych typów elastyczności i bezpieczeństwa w obszarze pracy oraz wzajemnie powiązanych (tab. 2.).

¹⁷ H.F. Zacher, *Rozwój Prawa Socjalnego*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1988, b.d., s. 179.

¹⁸ *Flexicurity*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Flexicurity> (dostęp: 12 grudnia 2023 r.).

¹⁹ E. Viebrock, J. Clasen, *Flexicurity and welfare reform: a review [Flexicurity i reforma systemu opieki społecznej: przegląd]*, „Socio-Economic Review” 2009, nr 2, s. 306.

²⁰ *ibidem*.

Tab. 2. Komponenty podejścia *flexicurity*.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie T. Wilthagen, F.H. Tros, *The Concept of Flexicurity: A New Approach to Regulating Employment and Labour Markets [Koncepcja flexicurity: nowe podejście do regulacji zatrudnienia i rynków pracy]*, "Transfer, European Review of Labour and Research" 2004, nr 2; *Eidem, Dealing with the 'Flexibility – Security Nexus': Institutions, Strategies, Opportunities and Barriers [Radzenie sobie z „Elastyczność – bezpieczeństwo”: instytucje, strategie, szanse i bariery]*, "AIAS Working Paper" 2003, nr 10, *cit. per.* E. Viebrock, J. Clasen, *Flexicurity and welfare reform: a review [Flexicurity i reforma systemu opieki społecznej: przegląd]*, "Socio-Economic Review" 2009, nr 2, s. 308-309.

Wszystkie elementy składające się na politykę *flexicurity* (tab. 2) winny być odpowiednio wyważone, stwarzać stan równowagi między elastycznością w obszarze pracy a bezpieczeństwem socjalnym. Tego typu równowagę można dostrzec w uregulowaniach Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, czego przykładem jest postulat zapewniania pracodawcom elastyczności ułatwiającej adaptację do zmiennych warunków w sferze gospodarczej przy równoczesnym

ukierunkowaniu na przeciwdziałanie powstawania niepewnych warunków pracy.

Ostatnią kategorię praw socjalnych ujętych w Europejskim Filarze Praw Socjalnych, tj. ochronę socjalną i integrację społeczną, należy przeanalizować w kontekście bezpieczeństwa socjalnego i oddzielić problematykę ochrony socjalnej od integracji społecznej. Jest to uzasadnione tym, iż ochrona socjalna ściśle wiąże się z bezpieczeństwem socjalnym, gdyż dotyczy minimalizowania ryzyka ubóstwa, zapewnienia minimalnego standardu życia i godnych warunków bytowania. Integracja społeczna jest natomiast bardziej zbliżona do bezpieczeństwa społecznego, a więc szerszego ujęcia bezpieczeństwa. Opiera się ona na tworzeniu więzi, zrozumieniu i akceptacji w środowisku społecznym, bazuje na zapewnieniu pełnego uczestnictwa i równości szans wszystkim członkom społeczeństwa. Z kolei według M. Leszczyńskiego na bezpieczeństwo społeczne oprócz bezpieczeństwa socjalnego składają się również bezpieczeństwo wspólnotowe i rozwojowe²¹. Integrację społeczną można zatem zaklasyfikować do bezpieczeństwa wspólnotowego, stanowiącego komponent bezpieczeństwa społecznego, a wyodrębnionego od bezpieczeństwa socjalnego.

Implikacje Europejskiego Filaru Praw Socjalnych dla Polski

Ustanowienie i implementowanie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych ma wpływ również na bezpieczeństwo socjalne obywateli Polski. Polska posiada status państwa członkowskiego UE od 2004 r., co zobowiązuje ją do przestrzegania prawa unijnego oraz przyjmowania wspólnych polityk i standardów. Podobnie zatem jak inne kraje członkowskie powinna respektować i wdrażać zasady oraz wartości Europejskiego Filaru Praw Socjalnych w systemie prawnym i społecznym. Pomimo iż Europejski Filar Praw Socjalnych w głównej mierze dotyczy krajów strefy euro, to może być on uznawany

²¹ M. Leszczyński, *Bezpieczeństwo społeczne wobec wyzwań XXI wieku*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011, s. 58, cit. Per: P. Majer, A. Urbanek, *Bezpieczeństwo społeczne. Ewaluacja, instytucje, zagrożenia*, Editions Spotkania, Warszawa 2016, s. 63.

i realizowany również przez kraje członkowskie UE nienależące do tej strefy²². Choć analizowany instrument nie jest bezpośrednio wiążący prawnie, to poszczególne jego założenia i cele mogą być implementowane poprzez dyrektywy.

Przedstawiciele rządu Polski wyrazili aprobatę wobec Europejskiego Filaru Praw Socjalnych po jego oficjalnym przyjęciu i podkreślili przy tym, iż wartości z niego wynikające są już respektowane, jednak nadal istnieje wiele nierozwiązanych problemów społecznych²³. Również kwestie dostępu do pracy i jej warunków wymagają modyfikacji²⁴. Tym samym wskazane jest stosowanie Europejskiego Filaru Praw Socjalnych jako ram odniesienia dla realizowanych polityk, tak by poprawić jakość życia obywateli Polski, budować bardziej sprawiedliwe warunki funkcjonowania i podnieść poziom bezpieczeństwa socjalnego.

Polska podjęła szereg konkretnych kroków w ramach wdrażania Europejskiego Filaru Praw Socjalnych: dostosowuje regulacje prawne oraz polityki do założeń wskazanego dokumentu, promuje sprawiedliwość społeczną i równość szans, a także zaangażowanie w dialog z innymi państwami członkowskimi UE celem wspólnego podejmowania działań służących osiągnięciu założonych celów. Egzemplifikacyjnie Ustawą z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw wzmocniono i uściślono przepisy dotyczące zakazu dyskryminacji i nakazu zapewnienia przez pracodawców równych szans i jednakowego traktowania wszystkich

²² *Komunikat Komisji do Parlamentu...*, *op. cit.*, s. 6.

²³ *Europejski Filar Praw Socjalnych przyjęty*, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina/europejski-filar-praw-socjalnych-przyjety> (dostęp: 13 grudnia 2023 r.).

²⁴ L. Mitrus w wyniku swoich badań teoretycznych z 2015 r. nad relacją między pracą zarobkową a bezpieczeństwem socjalnym doszedł do wniosku, iż istniejący stan prawny w zakresie pracy jest percypowany jako niesprawiedliwy, zauważalne są daleko idące dyferencje w sytuacji osób zarobkujących, a stabilizacja zatrudnienia coraz bardziej przeistacza się w przywilej niż standardowe, uniwersalne uprawnienie. Przywołane dociekania naukowe zidentyfikowały także dylematy w kwestii szeroko pojmowanego zabezpieczenia społecznego, w tym modelu ochrony socjalnej, i naświetliły potrzebę dokonania fundamentalnych modyfikacji w obrębie rynku pracy oraz statusu prawnego i ochrony socjalnej osób pracujących. Za: L. Mitrus, *Praca zarobkowa a bezpieczeństwo socjalne (uwagi na tle przekształceń rynku pracy)*, „*Studia Iuridica Lublinensia*” 2015, nr 3, s. 402-403.

pracowników²⁵. Tym samym przepisy stały się bardziej precyzyjne i kompleksowe, co zapewniło większą ochronę. Stanowiło to ważny krok w kierunku budowania bardziej sprawiedliwego i tolerancyjnego miejsca pracy. Zdrowsze i stabilniejsze warunki pracy przyczyniają się do większej stabilności zatrudnienia, wywierają pozytywny wpływ na bezpieczeństwo socjalne pracowników i ich rodzin. Jako przejaw realizacji idei, które wynikają z Europejskiego Filaru Praw Socjalnych, można wskazać również systematyczny wzrost minimalnych wynagrodzeń za pracę obowiązujących w Polsce, jak również wprowadzanie programów wsparcia rodzin z dziećmi.

Podsumowanie

Wdrażanie kierunków i założeń zdefiniowanych w ramach Europejskiego Filaru Praw Socjalnych jest procesem długotrwałym, wymaga podjęcia wspólnych wysiłków państw członkowskich celem ukonstytuowania silniejszej „Europy Socjalnej”²⁶. Socjalnej, a zatem odpowiednio zaspokajającej fundamentalne potrzeby materialne i bytowe społeczeństwa. Implikacja zasad Europejskiego Filaru Praw Socjalnych ponad wszelką wątpliwość wpływa pozytywnie na kwestię ochrony bezpieczeństwa socjalnego obywateli państw członkowskich UE.

Poczynione dociekania naukowe pozwoliły na sformułowanie wniosku, iż inicjatywa UE w postaci Europejskiego Filaru Praw Socjalnych przyczynia się do wzmocnienia bezpieczeństwa socjalnego obywateli krajów członkowskich UE, w tym Polski. Poprzez ustanowienie wskazanego instrumentu UE wyeksponowała swoją kluczową rolę w wyrównywaniu standardów socjalnych na całym jej terytorium oraz w zwiększaniu ochrony socjalnej. Wsparła bowiem tworzenie spójnych i skutecznych systemów ochrony socjalnej, odpowiadających na konkretne potrzeby i wyzwania państw członkowskich.

²⁵ Ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1043).

²⁶ *Plan działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych*, <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/pl/index.html> (dostęp: 7 listopada 2023 r.).

Zasady i założenia Europejskiego Filaru Praw Socjalnych mogą stanowić punkt odniesienia do kształtowania polityk związanych z zatrudnieniem, opieką zdrowotną, edukacją czy zabezpieczeniem socjalnym i chronić tym samym prawa i dobrobyt obywateli oraz zapewniać poczucie bezpieczeństwa. Pomoże to wykreować stabilność i wewnętrzną spójność społeczną, wolną od napięć, niezadowolenia i wykluczenia społecznego, wzmacniającą bezpieczeństwo narodowe. Bezpieczeństwo narodowe jest bowiem zagadnieniem złożonym i wielowymiarowym, zależnym od wielu czynników i oprócz takich aspektów, jak cyberbezpieczeństwo, obronność czy bezpieczeństwo energetyczne, obejmuje również bezpieczeństwo społeczne, w tym socjalne. Wszystkie dziedziny bezpieczeństwa narodowego są względem siebie komplementarne, dlatego też pozytywy dla bezpieczeństwa socjalnego – zidentyfikowane w Europejskim Filarze Praw Socjalnych – przynoszą jednoczesną korzyść dla bezpieczeństwa narodowego jako całości.

Bibliografia

References List

Piśmiennictwo

Literature

Gierszewski J., Pieczywok A., *Metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2020.

Kowalczyk J., Ślusarczyk Z., *Unia Europejska: Proces integracji europejskiej i zarys problematyki instytucjonalno-prawnej*, Polskie Wydawnictwo Prawnicze luris, Poznań 2006.

Kowalski P., „*Nowe prawa człowieka*”. *Perspektywy i zagrożenia*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1988, nr 2.

Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne wobec wyzwań XXI wieku*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2011.

Leszczyński M., Szydlik-Leszczyńska A., *Bezpieczeństwo społeczne w wymiarze lokalnym*, „Res Politicae” 2022, nr 14.

- Majer P., Urbanek A., *Bezpieczeństwo społeczne. Ewaluacja, instytucje, zagrożenia*, Editions Spotkania, Warszawa 2016.
- Mazurek F.J., *Godność człowieka a prawa człowieka*, „Roczniki Nauk Społecznych” 1980, nr 8.
- Mitrus L., *Praca zarobkowa a bezpieczeństwo socjalne (uwagi na tle przekształceń rynku pracy)*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2015, nr 3.
- Sulmicka M., *Strategia „Europa 2020” – postlizbońska polityka rozwoju Unii Europejskiej*, „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH” 2011, nr 85.
- Viebrock E., Clasen J., *Flexicurity and welfare reform: a review [Flexicurity i reforma systemu opieki społecznej: przegląd]*, “Socio-Economic Review” 2009, nr 2.
- Wilthagen T., Tros F.H., *Dealing with the ‘Flexibility –Security Nexus’: Institutions, Strategies, Opportunities and Barriers [Radzenie sobie z „Elastyczność – bezpieczeństwo”: instytucje, strategie, szanse i bariery]*, “AIAS Working Paper” 2003, nr 10.
- Wilthagen T., Tros F.H., *The Concept of Flexicurity: A New Approach to Regulating Employment and Labour Markets [Koncepcja flexicurity: nowe podejście do regulacji zatrudnienia i rynków pracy]*, “Transfer, European Review of Labour and Research” 2004, nr 2.
- Woch K., *Historia integracji europejskiej*, w: E. Krzysztofik (red.), *Wstęp do źródeł prawa Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Szkoły Wyższej Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2023.
- Zacher H.F., *Rozwój Prawa Socjalnego*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego” 1988, b.d.
- Zakrzewski S., *Bezpieczeństwo socjalne a wykluczenie społeczne*, „Przegląd Strategiczny” 2013, nr 1.

Źródła

Sources

Europejski filar praw socjalnych, <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/european-pillar-of-social-rights.html> (dostęp: 7 listopada 2023 r.).

Europejski Filar Praw Socjalnych, Urząd Publikacji UE, b.d., https://commission.europa.eu/system/files/2017-12/social-summit-european-pillar-social-rights-booklet_pl.pdf (dostęp: 1 grudnia 2023 r.).

Europejski Filar Praw Socjalnych przyjęty, Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina/europejski-filar-praw-socjalnych-przyjety> (dostęp: 13 grudnia 2023 r.).

Flexicurity, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Flexicurity> (dostęp: 12 grudnia 2023 r.).

Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Ustanowienie Europejskiego filaru praw socjalnych (COM [2017] 250 final).

Plan działania na rzecz Europejskiego filaru praw socjalnych, <https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/pl/index.html> (dostęp: 7 listopada 2023 r.).

Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana) (Dz. Urz. UE C 202 z 7 czerwca 2016 r.).

Traktat o Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 191 z 29 lipca 1992 r.).

Ustawa z dnia 16 maja 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1043).

Copyright (c) 2024 Edyta Maria Pytel

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License.